

Иитэр үлэбэ — кэлим сыйһаны

Учуумаллар научнай-практической конференциялара

Бу снимонтар Кольскай тумул арыы табаһыта коммунист Иван Александрович Яковлев кэргэтэрин туһунан кэспинилэр Яковлев — омугунан саамы.

Улуу Октябрьскай социалистической революция табаһыттарга сана олобу ажалбыта.

Иван Александрович 9 ололоох. Ол иһингэр учуутал, механизатор, линотипистка, лаборант, медсестра бааллар.

И. А. Яковлев «Туундара» совхозна үлэтир. Онуспятилетка бастаны сылыгар хаһаайыстыба 213 тыһыынча солк. ыраас барсы ылбыта. Табаһыт ыйдаары орто хамнаһа 350 солнуубой.

Кэлин сылларга Ловозеро селизньэтигэр 112 ыал нууратыы тииттээх дьыһэлэргэ көһөн киирдилэр.

Үһэс снимонка: финансовый техникум III курсугар кэргэтэн үөрэнэр Марина Яковлева. Киһи Ловозеро селизньэтигэр оройуоннаабы үп салаатыгар үлэтир.

Аллараа снимонка: табаһыт Иван Александрович Яковлев кэргэтэртэ.

С. МАЙСТЕРМАН фотота. ССТА фотохрониката.

Билигин кэмгэ үөрэтэр-иитэр үлэ көдүүүһүн урдатып сүрүн усулуобуйатынан иитин боннуруоһугар кэлимсэ сыйһаны олохтоһун буолар. Итинэхэ сөн түбөһүнэрэн оскуолалар иитэр үлэлэрин уларыта туталлар. Иитэр үлэбэ кэлимсэ сыйһаны хайдах өйдүүххэ собуй?

Туох ханнык иинниэ, кэлимсэ сыйһан дьэн идеяй-политическай үлэ уонна сир-майгы өттүнэн иитин холбоу ылым-быттар буолар. Ол эбэтэр олохтоо байыты үөрэнэччилэрэ идеяй итэрэллээх, олоххо активнай позициялаах, үлэбэ дьэ курдаах буолуулары ситиһэхтээх. Итингэ кэлимсэ сыйһаны олохтоһун оскуола коллектива төрөһүүттэри, общественноһы ыктары ыкса өнөдөстөөх үлэлэрин эрийэр, оройу сир-майгы өттүнэн иитини төһөрөөлөп түрүүрар. Дьэ ол да иһин сотору таварыта буолан ааспыт оройуон учууталларын уонна общественноһын предствителлэрин III научнай-практической конференциялара ити темаба боннуруоска аяанна.

Конференцияда ССКП райкомун иккис секретара М. Е. Пермяков өгөрбүт дакылаатыгар оскуолаларга сир-майгы өттүнэн иитин сүрүн хайыскалар аарытылыһынар, ситиһинилэр боллөтөннүлэр уонна иһинки сөрүүктэр түрүүрүдүһүлэр.

Биллэрин курдук, коммунистической иитин сүрүнүнэн идеяй-политическай иитин буолар. Оройу үрдүк идеяй-политическай таһымнаах ына бэлэмнэһин киһи олоххо активнай позициялаах, оскуола ыбайт билниэ туруктаах буоларыгар улахан оруолаах. Маныаха билиги оройуонмут оскуолаларыгар чончу олохтоомут утумнаах үлэ ытыллар. В. И. Ленин биографиятын, партия, Ленинскай комсомол историкаларын, ССКП XV сьезин докумуондарын үөрэтэр курубуоктар үчүгүйдүк үлэһинилэр. Үөрэнэччилэри улуу сирдэп В. И. Ленин таһымнаах холбоһугар, Комму-

нистической партия уонна советскай норуот революционнай, бойбуой уонна үлэбэ албан ааттаах үгэстэригэр иитин үлэбэ күһүнэ барар. Пионерскай уонна комсомольскай тэрилтэлэр общественной-политической активностара үлүүр. Ол эрээри билиэхэ билгитин дьаны оскуолаһы бүтэрбиттэр олоххо нас сыйһадык сыйһааннаһыларын түбөстэлэрэ тахсаллар. Ол курдук, 341 лектордаах «Знание» общество оройуоннаабы тэрилтэтигэр баара суоҕа 19 комсомольца кыттар, 298 политинформатордартан 42-һэ эрэ комсомольцтар. Өтгөн 658 дружинниктартан 150 эрэ БВСЛКС чилиэннэрэ, буруйу өгөрүү 65 бырыһыана 30-гар дьэри састаах иччат өттүттэн тахсар.

Киһи сир-майгы өттүнэн ситиһин-хотуутун биир кэрэһинэ үлэбэ дьорура, бэлэмнээрэ буолар. Оройу үлэбэ иитин боннуруоһа билиги оскуолаларытыгар куһарана суохтук быһаарыллар. Орто оскуолаһы бүтэрэччилэр 75 бырыһыаннара ыһын ахсын производствора үлэтин тахсаллар. Үөрэнэччилэр сайынгы сыйһалаһынара туһалаахтык тэриллэр. 1976 сылдаах сайын оскуола өрөтүн 83 бырыһыаннара тэрэһиннээх үлэһин хайылыбыттара. Киһи-э сайын устата 276.120 солк. суумалаах үлэни төһөрбүттара. Орбөр сайынгы сыйһалаһынара тэрийингэ билиги оскуолаларытыгар икки бөдөн итэрэе баар. Пионердар сыйһалаһынара аналлаах материалнай өлөс хөлтөх. Мындараайыга, Мугудайга тутуллар пионерскай таһыртар баччаанга дьэри үлэбэ сиппэрэлиһтилэр. Тыһа хайылыбытынан ырааһы үлэлэрэ ситэ механизациялана иһиктэрэ өбөлөр үлэлэрин тэрийингэ күчү-хөһөдөрү үөскөтөр.

Үүһөр кэлүүһүн сир-майгы өттүнэн иитингэ оскуолаларга бойбуой албан аат, интернациональной дөһөрбөһүү кулуттара үлэһинилэр. Байыаннай-патриотическай иитин утум-

наахтык тэриллэр. Үөрэнэччилэр Бүтүн Союзтаабы уонна аал дөһүдүттэри оло фестивалыгар, пионерскай маршруттарга активнайдык кытталлар. Кытаанах уонна Хайахсыт орто оскуолаларыгар оройу патриотическай-интернациональной тымыгга иитин боннуруоһугар утумнаах үлэлэр ытыллаллар.

Оройуон бары оскуолаларыгар коммунизм тутуучу сир-майгытын кодекса үөрэттиллэр. Хайахсыт орто оскуолатыгар үс бөлүүһүн тэрийлибит төрөһүүттэр лекторийдара бизестин таһымналарын оро сир-майгы өттүнэн итилинитигэр аналлылар. Итин и научнай-практической конференциянан түмүктэтиллэр. Ол эрээри сир-майгы өттүнэн иитин боннуруостара Ахма, Чурапчы орто уонна Чурапчы I №-дөөх арыс ылаастаах оскуолаларыгар балаҕа ытыллар курдуктары иһингэр, бу оскуолаларга үөрэнэччилэр дисциплиныни куруубайдык кэһинилэрэ тахсаталлар.

Үөрэнэччин сир-майгы өттүнэн иитингэ биир быһаарар оруоһу библиотекка ылар. Киһигэ суох киһи духовнай баайа библиотэ барыбытыгар биллэр суол. В. И. Ленин: «Киһигэ суох библи суох, өтгөн биһинтэ суох коммунизм тутулуубат дьэн мэһэһэ өһөһтэбэ».

Кылааны таһынан дьаныта балаһыансыбыт хайдарыт? Мугудай орто оскуолатыгар үөрэнэччи уонсай ахсаанын 30 бырыһыана эрэ библиотеккары сымдыар. Өтгөн Алар эрэ кылаастаах оскуолатыгар биир үөрэнэччи 1976 сылга 5,2 киһигэни эрэ аахпыт. Сылга орто оскуолатын үөрэнэччилэри аара библиотеккара сымдыбат.

Оро сир-майгы өттүнэн сайдыыта төрөһүүттэр тулаһыгар айгырарыттан быһаччы тутулукутаах. Дьэ ол иһин коммунизм дөһөһүнэй тутуучулары иитингэ сир-майгы өттүнэн сөһтөөх айгыһи үөскөтүн — хас биирдик киһи ытык иһа.

Учууталлар уонна обществен-

ность предствителлэрин III научнай-практической конференцияларыгар оройу сир-майгы өттүнэн иитингэ аналлыт дакылааттар иһилиһинилэр. Диринг орто оскуолатын директора М. Р. Сысолятин коммунистическай сир-майгы боннуруостарыгар иитингэ идеяй итэрэллээх буолууга тохтоото. Маныаха киһи байыта салайар коллективтин үлэтин опытыттан сийһини биллэһиннэрэбэ.

Конференцияда оройу үлэбэ коммунистической сыйһааннаһы тыһыныгар иитин боннуруостарыгар Мугудай орто оскуолатын директора Н. Н. Репин, оскуолада киирэн иһиннэрэ саастаах өбөлөрү сир-майгы өттүнэн иитингэ Чурапчы I №-дөөх дөһөһүн итэрэччигэ И. Е. Васильева, кэргэтигэ сир-майгы боннуруостарын иитингэ — оро ыраба Е. Н. Снябина уонна оскуолаларга сир-майгы өттүнэн эдэр кэлүүһүн иитин үлэһи туругун уонна сөрүктэрин туһунан районо селизньэтигэ Д. П. Чебутов дакылааттары өгөрдулар.

Учууталлар, общественность предствителлэре дакылааттары сийһини дьүүллэтиллэр. Түмүккэ научнай-практической конференция эдэр иччаты сир-майгы өттүнэн иитингэ рекомендация ылымна.

Г. СИВЦЕВ.

Специалист трибуна

Племенной үлэни төрдүттэн тупсарыахха

Общественнай сүөһү бөрүүдатын тупсарыах, племенной үлэни утумнаахтык ытыгы сүөһү иитинитигэр ылымдар бөрүүдүктэлэри элбэттигэ, хаачыстыбаларын урдоттигэ быһаарар суолтаах. Билгитин ханнык баһарар хаһаайыстыба уонсай туруга племенной үлэни төһө кэскиллээхтык дьаныан олоһорууан сымаланаар кэмэ кала.

Хомойуох иһин, билигин оройуонмуттар балаһыансына бөрүүкүтэ суох. Ол туһунан племенной холбоһук 1976 сылаабы үлэбэ куһаранынан сымаланыыта дь буолар. Ити аһарда бу холбоһук специалисттарын үлэлэрин түмүгэ эрэ буолбакка, совхозтар салайааччылары, специалисттарын үлэлэрин уонсай сымалаа, киһилэр инциденталара, ирдэбиллэрэ наһаарын көстүүтэ буолар.

Оройуон 7 племенной уйаларыгар 1765 сүөһү түмүдүй турар, өтгөн ынаба — 931. Кара Марке аатынан совхоз үс племенной уйата 676, Эрлик Эретиин аатынан совхоз үс уйата 792 уонна Сүбүүруускай аатынан совхоз 297 иччат сүөһүнү үөскөтөр. Кара Марке аатынан совхоз Төлөһүн Дирингэ, эриһиктэр «Эбэлэригэр» бастагы учуот мөлтөбүнэ 1976 сыл атырдыах ыйыгар ытылыбыты сана аттестацияда хабыллыбатахтара. Племенной уйаларга турар сүөһүлэр кэлүүһүнэ, кылаастара билгитин да сүрдээх наһаах. Иккислэртэ, кылаастара билгитин да сүрдээх наһаах. Иккислэртэ үһсө кэлүүһүнэ сүөһү ахсаана 1476 эрэ, барыта иһин кэлүүһүнэ сүөһү 83 бырыһыанын ылар. Ааспыт сылга

ытылыбыты бонтировка (сүөһүнү сымаланыһын) түмүгүн кылаастаах сүөһү ахсаана 140-һа эрэ тиһибитэ, ол иһингэр 96 атыр орустан 32-тэ эрэ кылаастааба быһаарыллыбыта.

Племенной үлэни арымычча дьаныан олоһорууан Эрлик Эретиин аатынан совхозу аарыахха сөп. Кэлин сылларга сүөһү бөрүүдатын тупсарыах тытылыбыты үлэлэр түмүктэригэр бу хаһаайыстыбада иһар сүөһү бөрүүдатын хаачыстыбата тупсарыллан, иһингэти ылымдар бөрүүдүүсүйа сыйыба улаатан иһар. Ол курдук, 1976 сылга манна биир фуражкай ынахтан өртөгунан 1745 кг үүтү ыларар, оройуон орто көрдөрүүтүн 436 килограммынан куһардылар. Кэлэр өттүгэр бу совхозка зоотехнической учуоту системалаахтык ытыан бийылыгы бонтировка матырыяалыгар олоһуран Боһомо племенной уйатын племенной ферма өнөрүохтаахтык.

Племенной холбоһук үлэбэ мөлтөө биир үкүс племенной дьыала тутуах боннуруоһа — бастагы зоотехнической учуот ыстар наһаах таһымнаарынан быһаарыллар. Совхозтарга төрдүн-ууһун уонна бөрүүдүүсүйаһа бонтиртин быһаарыыга туһалайдылыбыты бондун сүөһүнэн учуот ырааһынан ситэе суох. Ол курдук, төрдө-ууһа биллэр үөскөтигэ хаалларылар сүөһү ынах уонсай ахсаанын 8,9 бырыһыанын эрэ ылар, ол иһингэр Кара Марке аатынан совхозка 11,2, Эрликкэ 9,8, Сүбүүруускайга 4,5 бырыһыан. Хомойуох иһин, 3 — 4 сылын үлэһин билиги селекционер зоотехниктарыты

Ефремова В. К., Нахсылова Л. С., Сөргүчөв В. В. баччаанга дьэри зоотехнической учуоту иһиннэрэ ылан, ситэ олохтуу иһиктэр. Ол түмүгэр төрдө-ууһа, кэлүүһүнэ биллибэт тыһы бөрүүдүктэлэри үөскөтигэ хаалларыбыт. Өтгөн ол племенной үлэни тупсарыахха харгыстыыр.

Сөрөх салайааччылар зоотехнической учуоту тыһы, өлөрө сатаан үлэ курдук өйдүүлэр. Итингэ, сыйына сыйһаантан булгуччу акааһтар үлэһингэ. Кэлэр өттүгэр зоотехнической учуот иһингэри, сүрүнаалларын төлөрүү специалисттартан булгуччулаахтык ирдэһи.

Иһинкитин племенной үлэни төрдүттэн тупсарыах совхозтар директордара, зоотехниктара, өдөлөнөөр упралляюһайдара, бииргэдиһиллэрэ — бука бары биир санаанын, биир сүбөнү быһааннаахтык ытталлара аһада. Маныаха сөһтөөх күүс билиэхэ баар: өдөлөнөөр зоотехниктар, учуотчус-лаборантар, хонтуруулаһуу аассетеннар, совхоз аайы үрлүс үөрэхтээх селекционердар, оһу таһынан племенной холбоһун иһингэ Чурапчы оройуонугар старшай зоотехник уонна зоотехник селекционердар үлэһинилэр. Сөһтөөх салаага, ырааһы олохтоһорууна, бу специалисттар племенной үлэни иһиннэр-сараһылар кыахтаахтар.

А. ХОЮТА-ОВА.

оройуоннар иһин ардыларынаабы племенной холбоһун старшай зоотехника.

